

ХУДОЖНЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ КОДІВ У РОМАНІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «ГОРЯНИН. ВОДИ ГОСПОДНІХ РУСЕЛ»

ARTISTIC REPRESENTATION OF ETHNOCULTURAL CODES IN THE NOVEL “HIGHLANDER. WATERS OF OUR LORD’S RIVERBEDS” BY MYROSLAV DOCHYNETS

Кириленко Н.І.,

orcid.org/0000-0002-5982-7227

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови і літератури

Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Зякун А.О.,

orcid.org/0000-0001-9126-7015

магістрант факультету іноземної та слов'янської філології

Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

У статті проаналізовано особливості художньої інтерпретації етнокультурних кодів у романі Мирослава Дочинця «Горянин. Води Господніх русел». Актуальність дослідження зумовлена інтересом до сучасної української літератури, зокрема до нового осмислення загальнонаціональних явищ і проблем, зразком чого є проза М. Дочинця, увагою українців до витоків своєї історії, культури, традицій, пошуку ідентичності й етнічної ментальності. Зазначаємо, що роман представляє собою широку етнічну картину Західної України. Автор у романі художньо репрезентує глибоко символічні етноментальні константи українців, їхню духовність, душу, синкретичне поєднання минулого й теперішнього, розкриває проблеми роду, народу, історичної пам'яті. У результаті дослідження сюжетних і позасюжетних елементів твору ми дійшли висновку, що на перший план виходить не розвиток подій, а психологія горянина, який є типовим представником жителя західного регіону України. Нами визначено домінуючі етнокультурні коди: Ріка, Бог, дерево, ліс, господарство, хліб, дім, трембіта, сонце, зброя, що відіграють велике значення у відтворенні духовності горян. Окремо варто виділити присутність релігійного мотиву.

«Горянин» має велику етнографічну цінність, оскільки містить не лише детальний опис національного одягу горян, історію їх появи на цих землях, але й фольклористичні вставки, оповіді про традиції свят, зокрема Різдва, обряди (випікання хліба), корисні рецепти страв, зразки народних пісень.

На основі аналізу нами були виділені основні етноментальні маркери: домовитість, хазяйновитість, волелюбність, оптимістичність, міцність духу, терплячість, стійкий характер, рішучість, відданість землі, естетизм тощо. Зазначаємо, що така картина духовності горян зумовлена, перш за все, особливостями їх проживання в гірській місцевості, умовами побутування. Зазначимо, що роман є найкращим зразком філософської прози М. Дочинця, що поєднує національну традицію та постмодерні віяння.

Ключові слова: етнокультурні коди, роман, дух, нація, ментальність, самосвідомість.

The authors analyze artistic representation of ethnocultural codes in the novel by Myroslav Dochynets “Highlander. Waters of our Lord’s Riverbeds”. The relevancy of the research stems from the interest to contemporary Ukrainian literature, namely in order to re-think general national phenomena and problems, which are reflected in the prose by M. Dochynets, as well as the attention of Ukrainians to their history, culture, traditions, search for identity and ethnic mentality. The researchers noted that the novel represents ethnic picture of Western Ukraine.

The author of the novel artistically represents deeply symbolic ethno-mental constants of Ukrainians, their spirituality, soul, syncretic union of past and present; reveals the problems of the kinfolks, the people, the historical memory. The researchers have determined dominant ethno-cultural codes: River, God, tree, forest, husbandry, bread, home, trembita, sun, arms, which play an important role in representing spirituality of the highlanders. The ever-present religious motif should be underlined.

“Highlander” has a great ethnographic significance, since it does not only contain the detailed description of national costumes of the highlanders, history of their origins and settlement in these territories, but also folklore intercalations, accounts of traditional festivals namely Christmas, rituals (baking bread), useful recipes, samples of folk songs.

Based on the analysis, we have outlined ethno-mental markers: home-centered mentality, domesticity, thriftiness, zest for freedom, optimism, strength of spirit, patience, firm character, decisiveness, commitment to their land, estheticism etc. It is important to note, that this picture of the highlanders’ spirituality was determined by their living in mountain region, conditions of living etc. We should note that the novel is the best example of philosophical prose by M. Dochynets, which combines national tradition and post-modern influence.

Key words: ethnocultural codes, novel, spirit, nation, mentality, self-awareness.

Постановка проблеми. Сучасна українська література відіграє вагомий роль у розвитку духовної культури українського народу. Серед пред-

ставників сучасної української літератури помітне місце займає постать М. Дочинця. Актуальність дослідження зумовлена інтересом до сучасної

української літератури, зокрема до нового осмислення загальнонаціональних явищ і проблем, зразком чого є проза М. Дочинця, увагою українців до витоків своєї історії, культури, традицій, пошуку ідентичності й етнічної ментальності.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Активно досліджували особливості творчості М. Дочинця такі науковці, як М. Васьків, А. Вегеш, С. Жила, О. Іщенко, М. Слабошпицький, П. Сорока, специфіку мовно-стильового оформлення творів – Г. Вовченко, М. Яцків, художні властивості прози – Л. Скорина, О. Талько; літературознавчий аналіз романів здійснювали С. Бондаренко, Б. Дячишин, М. Ісак, О. Кравчук, В. Кузан, Є. Сверстюк, Т. Фасоля, С. Федака та інші. Незважаючи на вказані студії з дослідження творчого доробку М. Дочинця, актуальним залишається питання вивчення етноментальних констант у прозі письменника.

Теоретико-методологічну базу становлять праці теоретиків літератури С. Жили, В. Пахаренка, Є. Сверстюка, М. Слабошпицького, П. Сороки, психолога З. Фрейда, філософів Й.-Г. Гердера, Г. Гегеля, Р. Декарта, Г. Сковороди, Б. Спінози, зокрема концептуальні постулати гердерівської етнокультурної моделі націогенезу, бо саме він заклав основи культурологічного тлумачення етнонаціональних утворень, по-новому осмислив взаємозв'язок нації та держави.

Постановка завдання. Мета – здійснити аналіз етнокультурних кодів у романі М. Дочинця «Горянин. Води Господніх русел».

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на безупинні впливи інших культур протягом століть, українська нація зуміла зберегти свою ідентичність, самобутність у духовній і матеріальній сфері. «Будучи субстанцією і універсальною, самототожною постійною сутністю, дух становить непохитну і незнищену основу і вихідний пункт діяльності всіх, а також їхню мету і кінцевий пункт як помислене в-собі будь-якого самоусвідомлення. Ця субстанція – ще й загальний витвір, вироблений завдяки діяльності всіх і кожного як їхня єдність і тотожність, бо вона є буттям-для-себе, Я-діяльністю», – писав Г. Гегель [1, с. 303].

Глибоко символічні етнокультурні коди українців, їхню духовність, душу, синкретичне поєднання минулого й теперішнього осмислює М. Дочинець у романі «Горянин. Води Господніх русел». Твір є продовженням циклу книг «Многі літа. Благі літа. Заповіти 104-річного карпатського мудреця – як жити довго в здоров'ї, щасті і радості», «Вічник. Сповідь на перевалі духу», але це вже якісно інша історія, вивершена розпо-

відь із проникливими історичними екскурсами, яскравими фольклорними вставками, колоритними пейзажними замальовками Карпат на тлі нелегкої долі одного горянина: «...це занурення у складний світ звичайного, здавалося б, чоловіка, людини, у душі якої живе історія особистості, яка сама є історією» [5, с. 7]. Ще Г. Гердер у своїй праці «Ідеї до історії людства» згадував Карпати, слов'ян, вважаючи їх миролюбними і талановитими, і закликав боротися за свою самобутність, щоб мати майбутнє.

Проблеми роду, історичної пам'яті є наскрізними в сюжетній лінії роману, де репрезентовано домінуючі етнокультурні коди. Уже в присвяті автор зазначає, що йдеться про «кривий рід, що тягнеться живим ланцюгом із гір і лісів і тече рікою Любові через світи й віки» [2, с. 1]. Тобто центральними у творі є такі символічні коди: рід, гори, ріка, що пов'язані між собою контекстом і утворюють певні смислові домінуючі. Гори – правічний символ дому, де народжується, зростає, помирає горянин. Гори формують його, творять характер, дають працю й плоди. Ріка – символ роду: може текти без упину, а може вичерпати свої води в будь-який момент. У «Горянині» ріка супроводжувала існування родини від початку й до кінця – давала життя й забирала його. Вона втілювала мудрість і життєдайність усього роду.

Створюють колоритне тло твору й епіграфи, що налаштовують на сприймання й розуміння, є ключем до підтекстових глибин, думок, що заховані між рядками. Перший повідомляє про центральний образ роману – Ріку, її значення для Горянина, тобто йдеться про існування біля води й у воді. Згодом автор напише: «Ріка напувала все в окрузі... Ріка тут владарювала» [2, с. 10]. Для чоловіка вона була джерелом сили й духу. Другий епіграф говорить про пізнання себе, свого роду й Бога. Людина – це безкінечна криниця таємниць, яку розгадати повністю неможливо. Душа її складна, суперечлива, неоднозначна, тому часто особистість вступає в боротьбу зі своєю стихією. У самій людині заховано стільки містичних чудес, яких більше, «ніж у всіх релігіях» [2, с. 5]. Через увесь роман проходить наскрізна лінія пошуку себе, свого призначення, розгадки таємниці буття, «стягання духу» заради морального сходження. «Дух, – писав Г. Гегель, – ця абсолютна субстанція, яка становить єдність різних для себе сутніх самоусвідомлень у цілковитій свободі та незалежності (їхньої протилежності; Я, що є Ми, і Ми, що є Я)» [1, с. 136], «дух – це моральна реальність. Дух – це Я реальної свідомості, якій він протиставлений» [1, с. 136].

Загалом роман представляє собою широку етнічну картину Західної України. У ньому зосереджені всі етноментальні константи, притаманні світогляду й укладу життя українців, зокрема горян. Герой твору є типовим представником жителя західного регіону України, що був вихований серед гір. Конкретних рис зовнішності автор не подає, але, враховуючи умови життя, праці, середовища, уявляємо його як міцного чоловіка із сильними руками, темними очима й волоссям. Далі в тексті М. Дочинець описує горян: «Горяни високі за зростом і коренасті, як в'язи по схилах, просторі в плечах, зі склепистими грудинами – це від свіжих, твердих «воздухів». Вони здебільшого чорняві або рудуваті, темноокі, сіроокі, з примруженою уважністю і лукавинкою у взорі, бровасті. Може, ці нарости-стрішки над очима для того, аби захистити очі від прямого сонця й дощу? Жилаві засмагли шиї відкриті» [2, с. 83]. Використовує письменник і етнографічні замальовки, створюючи портрет горянина в національному одязі. Таке зображення найбільш точно демонструє зв'язок верховинця з його діяльністю: «Літні чоловіки в червоно-коричневих або темносиніх полотняних штанах, підперезаних хто гачником, а хто широким поясом, у який можна застромити ніж <...> На плечах вовняні жакети, лайбики без рукавів, кожушки з баранячою шерстю досередини <...> Як ружі на грядках, цвіло на прощенному майдані жіноцтво. У жакетах того ж полотна, але спереду і ззаду причепурені шматками барвистих в'язаних покрівців. Запнуті білими хустками з вільними кінцями. У дівчат рясні червоно-зелені вишивки на рукавах, плечах і грудях» [2, с. 72–73].

Життя в горах сформувало й специфічний характер Горянина. Він, як і будь-який українець, прив'язаний до дому (недовго затримувався в лікарні, у селі, відмовився від вигідної пропозиції продати ділянку), хазяйновитий, консервативний, важко сприймає нові віяння часу (що часто суперечать віковичному укладу життя закарпатця), миролюбний (у цьому відмінність концепцій Г. Гегеля та Й.-Г. Гердера про націотворення), сміливий, волелюбний (не сприйняв ідею, що ліс – це державна власність), оптимістичний (не один раз намагався приборкати Ріку, кожна наступна поразка ставала для нього викликом, уроком; він радів кожній травині, ягоді, що наповнювали його життєдайною силою). Особливо слід зазначити таку рису, як «преклоніння перед жінкою» [6, с. 302]. Калина для старого завжди була дорогою, і хоча в останні роки вони мало були близькими, він поважав її як жінку, матір,

господиню. Навіть після її смерті господарював так, як робила це дружина, згадка про неї була всюди. Життя серед гір, безмежних просторів природи вимагає бути терплячим, обережним, мати сильний дух, стійкий характер. Жителям західних регіонів також властива «наполегливість, відданість принципам, рішучість і любов до землі. При цьому не чужий їм оптимістичний погляд на життя, гостинність, життєрадісність і грайливий характер. Досить розвинена в цих людей і тяга до естетики, і споглядання прекрасного» [7]. Таким був і Горянин – чоловік, повний сили духу й терпіння, який ніс свій хрест і підкорював найвищу вершину. «Ця свобода самоусвідомлення, коли в історії людського духу вона постала як феномен, що сам себе усвідомлює, була, як добре відомо, названа стоїцизмом. І принцип стоїцизму полягає в тому, що свідомість – мисляча сутність, і тільки те буде для неї суттєвим, або добрим та істинним, до чого вона поставиться як мисляча сутність» [1, с. 147].

Роман «Горянин» можна вважати енциклопедією життя Закарпаття, в ньому вміщено скарби духовної та матеріальної культури горян, їхній менталітет і світоглядні позиції. Життя верховинця повсякчас ґрунтувалося на трьох константах: Бог, природа й господарство. Вони виробили особливий тип мислення, духовний напрям, специфічний спосіб сприйняття навколишнього світу. Така система цінностей формувалася протягом кількох століть і була зумовлена історично: умовами території, суспільно-політичними й культурними рухами, економічним станом, етнічною належністю. У тексті прослідковуємо домінуючу роль цих концептів і для давніх верховинців, і для Горянина. Проте для сучасного покоління, зокрема Петра і Василяни, вони мають неперіоритетне значення.

Природа здавна була культовим джерелом життя, достатку для кожного українця. Оспівування природних сил зустрічаємо ще в перших зразках усної народної творчості: прислів'ях, приказках, піснях, легендах і переказах. Навколишнє середовище було найдоступнішим засобом виживання, захистом від ворогів, домом і прихистом від усіх негараздів буття. Тому обожнювання, задобрення природи в язичницьких богів, які керували стихіями, а разом із цим їх одухотворення є давнім культурним набутком українського народу. Для Горянина природа була цінністю, родинною реліквією, оскільки розуміти її вчили ще змалечку, і ці знання передавалися з покоління в покоління. Із ранніх років прадіди давали настанови жити в гармонії з усім живим, нарівно навіть із малою комашиною.

Вважалося, що, відрікаючись від природи, людина відрікається від себе, власного єства, а вона є лише малою піщинкою в загальному коловороті життя. Природа безмежна, як безмежна людська душа. І серед цих нестримних гірських просторів душею Карпат повсякчас залишається ліс – місце, сповнене загадок і містичності, де кожна жива тварина – це мала клітина цілісного «зеленого» організму. Збагнути таїнства лісу старого навчив вуйко Тимко. Він відкрив йому всі дари лісу, серед яких найголовнішими вважав ягоди, гриби й горіхи: «Можеш м'яся не вхопити, можеш картоплю пропустити, а ягоди не обходь. Там, де зоря капнула росою, там ягода проросла. Там, де земля зійшла потом, – там виліз гриб. Там, де мудрий ворон впустив насінину, – там проросла горішина. І немає нічого поживнішого для людського мозку, як горіх. Ці три смакоти – найголовніший наш покорм і найперші ліки від землі і неба» [2, с. 58]. Крім того, вуйко показав Горянину, що ліс треба читати, як книгу: як передбачити погоду, як вгадати грибний час, як вберегтися від звіра, головне ж – як не порушити правічних законів лісового царства: «<...> одне ясно: лісова цільність – як єдина жива павутина» [2, с. 83]. Старому ліс давав їжу, здорове тіло й спокій душі. Здавна для українців він був сакральним місцем. Згідно з дослідженнями В. Жайворонка, він завжди «викликав у людини неусвідомлений страх <...> лісу не лише боялися, а й поклонялися» [3, с. 338].

Центром культового місця було дерево як опорний стовп буття. Для героя роману дерево-обробна справа стала родинною: великим майстром, залюбленим у дерево, був стрий Матій: «Таки знав він про дерево «щось». Знав, і душа дерева відкривалася його розумінню, давалася мудрим рукам» [2, с. 136]. Із чуйністю, любов'ю та повагою Горянин згадує, як дерево в його руках перетворювалося на витвір мистецтва (скрипки, трембіти, ікони), будував стрий і хати, хоча «хати Матій не ставив, не будував, а вивершував» [2, с. 137]. Знання про дерева передалися й старому, він умів їх чути: «Душу дерева треба вміти розгадати. Лишень не всякому це до снаги – аби свою розпізнав» [2, с. 167]. Для горян це мало сакральне значення: «Дерево їх тут приймало в колиску, дерево було їх домом упродовж життя, а потім і останньою домовиною. І хрестом над нею» [2, с. 45]. У родині верховинця дерево поважали особливо, вважали, що воно має магичні властивості. Вуйко Тимко простуджені ще з молодих років ноги любив гріти об поріг, зроблений із модрини. Дід Микула, перш ніж рубати, прислухався до дерева, а стрий Матій мав його за брата.

Для Горянина ж воно стало і смертю (частина модрини, що впала на хату, вбила стару), і життям (за допомогою дерева намагався відгородити Ріку від родового обійстя). Найбільше він полюбляв вільху, бо вважав її своєю: «Чомусь дуже вона була йому привабною і близькою. Як і вона, прибився він до води, пустивши корінь у пусту землю, і так же безшелесно ніс свою земну службу, посивілий, почорнілий, із нетрухлявою душею і невисушеним серцем» [2, с. 167].

Домінантним етнокультурним кодом-символом твору є Ріка. Автор навмисно пише слово з великої літери, таким чином вивисуючи її серед спектру інших природних стихій. За давніми віруваннями українців, річка була «священним ритуальним місцем, виступала символом шляху, дороги» [3, с. 502]. Часто вона ставала межею між двома світами, водночас була джерелом життя, сил, мудрості, щастя, вічної молодості. Саме тому купання в річці наділяє людину надлюдськими здібностями, очищає її, наповнює життєвими силами. У романі «Горянин» Ріка є головним героєм, рушієм подій, що допомагає, відчуває, рухається, говорить, убиває. Для старого вона конкретизується в кількох образах-символах: Ріка-жінка, Ріка як доля, Ріка як рід, як священне місце, яке не можна оскверняти, Ріка-дім. Для горянина вона була Божеством, оскільки її води текли з Господніх русел. Вона несла в собі пам'ять минулих поколінь, змінювалася так, як змінювалося його життя (одруження, народження дітей, зрада, повернення до родини). Була його душею: до нього говорила, але мовчала для всіх; він був маломовний до інших, проте гучний для неї. Саме вона сформувала його ментальність: «Ти, твоя вода – ви мене зробили таким» [2, с. 19]. Але як не чекаєш зради від найближчого, так і не чекав підступу старий від Ріки, що порушила віковічні закони співжиття, забравши у воду сина Петра, дружину Калину, наблизилася до його родового гнізда. Боротьба старого з Рікою – це випробування духу й сили серця, підкорення найвищої вершини – себе. Життя поряд із Рікою навчило його терпіння, любові, усепощення, вірності собі й роду, вона його приймала й зцілювала зсередини.

Невід'ємною частиною життя верховинців, як і кожного українця, було господарство. Родина Горянина не була багатою, тому тримала маленьку господу: кінь, коза, кури, пес. Після втрати сина, єдиного сліду доньки в останні роки газдівство стало смыслом їхнього життя. За справжнього друга мав Горянин коня. На початку твору зустрічаємо схожу на стефанівську замальовку: робочу днину старого з конем Торком.

Він був відданий худобі, а худоба – йому. І коли померла жінка, спершу він пожалкував про втрату коня. Та й за життя маржина була йому ближча за дружину. Кожного ранку, розплющивши очі, він біг до худоби, а потім тільки вертався до Калини. Старий був добрий господар. Любив він і свою царину, своє обійстя, довго ніде не затримувався й намагався порядкувати так, як робили це пращури: «Про них читав йому з давньої книги під воловою шкірою вуйко Тимко... Сокира правила їм за третю руку, а її лезо – часто за перше слово» [2, с. 175]. Не було більшої втіхи для верховинця, ніж ладнати інструмент. До цієї справи старий ставився відповідально, оскільки того вимагала робота: «Робилося це неспішно, ретельно і вдумливо» [2]. Це схоже було на ритуал, дійство, що не потребувало зайвих слів. Так учив його дід. Він завжди відчував інструмент: коли той утомлюється, коли готовий до роботи, а робота в Горянина була повсякчас.

Зустрічаємо в романі й інші етноментальні коди: хліб, дім, трембіта, сонце, зброя, що відіграють велике значення у відтворенні духовності горян. Окремо варто виділити присутність релігійного мотиву. Із давніх-давен верховинці були віруючими людьми. Проте в їхньому світогляді тісно переплелися язичницькі й християнські уявлення. Зокрема автор вводить переказ про народження Ісуса Христа, уривки молитви Горянина й отця Дам'яна, а поряд із цим: «Вночі з вівканням, виттям і дикими окликами брали в оберт його царинку неспутані сили, бісилися водянці і нявки, оживала лісова немза, стогнали в бердах опирі, і сам Поліскун рідкими гуками протиная хащі...» [2, с. 130].

«Горянин» має велику етнографічну цінність, оскільки містить не лише детальний опис національного одягу горян, історію їх появи на цих землях, але й фольклористичні вставки, оповіді про традиції свят, зокрема Різдва, обряди (випікання хліба), корисні рецепти страв, зразки народних пісень. Єдність матеріального й духовного, «щасні проміжки, коли зливаються в єдиному розумінні людина і природа, людина і час, людина і Бог» [2, с. 102], – це віковичне життя наших пращурів, якому молодим поколінням ще треба довго вчитися, оскільки лише в такому взаєморозумінні зі світом можна пізнати себе.

Роман є найкращим зразком філософської етнічної прози М. Дочинця. Між рядками твору захова-

ний глибокий полісимволічний підтекст, зашифровані етнокультурні коди: за приборканням Ріки відкриваються вічні істини буття (взаємини природи й людини, сенс її життя, взаємовідносини поколінь, духовного й матеріального тощо). Це показ незламності людського духу, що живиться пам'яттю про пращурів, «сродною» працею (за Г. Сковородою) й молитвами до Бога. Віра в себе, прагнення захистити дім, аби згадка про минуле не зникла з рідної землі, наповнювали Горянина палким бажанням до життя, роботи, оскільки все в цьому світі має своє місце. Для інших він зробив подвиг – узявся приборкувати природну стихію, проте «подвиг має сенс, коли то подвиг над собою. Над своїм учорашнім, над оновленням себе: від забобонів, страху, немочі, безсилля» [4].

Висновки. Отже, ми схарактеризували домінуючі етнокультурні коди в романі М. Дочинця «Горянин. Води Господніх русел». У результаті дослідження сюжетних і позасюжетних елементів твору ми дійшли висновку, що на перший план виходить не розвиток подій, а психологія горянина, який є типовим представником жителя західного регіону України. На основі аналізу образу героя та символічних підтекстів роману нами були виділені основні етноментальні маркери: домовитість, хазяйновитість, волелюбність, оптимістичність, міцність духу, терплячість, стійкий характер, рішучість, відданість землі, естетизм тощо. Із метою глибшого розуміння світосприйняття закарпатців також було охарактеризовано центральні образи-символи твору: Ріка, Бог, дерево, ліс, господарство. Зазначимо, що роман є зразком філософської прози М. Дочинця, що увібрала народну мудрість, тому за образом приборкання Ріки заховані вічні істини буття, серед яких незламність людського духу (стойцизм).

Отже, роман «Горянин. Води Господніх русел» упевнено можна назвати вершиною романістики М. Дочинця. Твір, що ховає глибокі етнокультурні коди, ментально-символічні підтексти українців, навчає життя, любові, терпіння. Це історія одного горянина, на тлі якої розкривається широка етнічна картина жителів Західної України, для яких природа, господарство й релігія були ціннісними орієнтирами й етноментальними константами духовної й матеріальної культури. На майбутнє плануємо розглянути ментально-символічні підтексти роману «Многі літа. Благі літа».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гегель Г. Феноменологія духу. Київ : Основи, 2004. 548 с.
2. Дочинець М. Горянин. Води Господніх русел. Мукачево : Карпатська вежа, 2013. 311 с.
3. Жайворонек В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.

4. Константинова К. Письменник Мирослав Дочинець: «Євромайдан – це не казочка. Ще буде велика і страшна боротьба». ZN. № 48. URL: <https://dt.ua/personalities/pismennik-miroslav-dochinec-yevromaydan-ce-ne-kazochka-sche-bude-velika-i-strashna-borotba-.html>.
5. Кузан В. Старий і ріка. *Літературна Україна*. 2013. № 46. С. 7.
6. Стражний О. Український менталітет. Київ : Книга, 2008. 368 с.
7. Як розпізнати українця: зовнішність і характер нації. *Про Львів*. URL: <https://prolviv.com/blog/2017/05/23/iak-rozpiznaty-ukraintsia-zovnishnist-kharakter-natsii/>.

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-3.18>

УКРАЇНСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИЙ РОМАН: СПЕЦИФІКА ЖАНРУ

THE UKRAINIAN POSTMODERNISTIC NOVEL: SPECIFICITY OF THE GENRE

Кірячок М.В.,

orcid.org/0000-0002-0654-9542

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри природничих і соціально-гуманітарних дисциплін

КВНЗ «Житомирський медичний інститут»

Житомирської обласної ради

Мельник А.О.,

orcid.org/0000-0002-9856-7659

завідувач навчально-методичної лабораторії

КВНЗ «Житомирський медичний інститут»

Житомирської обласної ради

У статті зазначено, що природним є співіснування в контексті української постмодерністської великої прози жанрових різновидів, характерних для різних типів художньої творчості, що часто постає підґрунтям для теоретичних дискусій із приводу виокремлення та інтерпретації у творчому доробку письменників кінця ХХ – початку ХХІ ст. ознак того чи іншого літературного жанру. Зауважено, що поняття жанрового синтезу (дифузії), котре позначає поєднання елементів різних жанрів у контексті одного твору, мислиться як один із провідних методів творення художніх площин постмодерністського тексту.

Окреслено погляди дослідників щодо особливостей ідіостилію Ю. Іздрика, Є. Пашковського, Ю. Щербака, з'ясовано жанрову природу їх творів. Зокрема, зазначено, що жанрова невизначеність роману Ю. Щербака «Час смертохристів» зумовлена наявністю в межах тексту ознак «адреналінових» (за визначенням С. Філоненко) жанрів пригодницької літератури (бойовик, політичний трилер, трилер-катастрофа), а також елементів метажанру фантастики, зокрема ознак жанру антиутопії. У площину роману межі тисячоліть активно проникають автодокументальні жанри (щоденник, есе, сповідь, хроніка, мемуари, лист, автобіографія та ін.). Прикладом такого жанрового синтезу є роман-есе Є. Пашковського «Щоденний жезл». Індивідуально-особистісне спрямування роману як вмістилища згадок, роздумів та інтелектуальних пошуків письменника-наратора зумовило наявність у просторі тексту різних видів мемуарної літератури (автобіографія, сповідь, апологія). Провідним завданням фрагментарних автобіографічних згадок у «Щоденному жезлі» є формування цілісного психоемоційного портрету оповідача, обґрунтування витоків і причин становлення окреслених у тексті естетичних, релігійних, морально-етичних домінант авторського світогляду.

Ключові слова: постмодернізм, роман, жанр, жанровий синтез, український постмодерністський роман.

The article points out that the coexistence in the context of Ukrainian postmodern great prose of genre variety inherent in different types of artistic creativity is natural, that often provides the basis for theoretical discussions regarding the isolation and interpretation of the writings of the late twentieth – beginning of the twenty-first century of a literary genre characteristics. It is noted that the concept of genre synthesis (diffusion), which denotes the combination of elements of different genres in the context of one work, is thought of as one of the leading methods of creating artistic planes of the postmodern text.

The views of the researchers on the peculiarities of the idiostyle of Y. Izdrik, E. Pashkovsky, Y. Shcherbak are outlined, the genre nature of their works is clarified. In particular, it is noted that the genre uncertainty of Y. Shcherbak's novel "The Time of the Deathly Hallows" is caused by the presence within the text of signs of "adrenaline" (by S. Filonenko's definition) genres of adventure literature (action, political thriller, thriller-catastrophe), as well as elements of the meta genre, in particular, the hallmarks of the dystopian genre. Auto-documentary genres (diary, essay, confession, chronicle, memoirs, letter, autobiography, etc.) are actively penetrating the plane of the millennium. An example of such genre synthesis is the novel-essay by E. Pashkovsky "The Daily Wand". The individual-personal direction of the novel as a repository of mentions, reflections, and intellectual searches of the writer-narrator led to the presence of various types of memoir literature (autobiography, confession, apology) in the text. The leading task of fragmentary autobiographical mentions in "The Daily Wand" is to form a complete psycho-emotional portrait of the narrator, to substantiate the origins and causes of the aesthetic, religious, moral, and ethical dominance of the author's world outlined in the text.

Key words: postmodernism, novel, genre, genre synthesis, Ukrainian postmodern novel.